

**HAMMERFEST
KOMMUNE**

HANDLINGSPLAN FOR Å SIKRE ELEVENE I HAMMERFESTSKOLEN ET GODT LÆRINGSMILJØ

*Sektor for barn og unge
2018*

Sammen for Hammerfest!

Innhold

1.	Innledning.....	2
2.	Nulltoleranse mot mobbing.....	3
	2.1 Sentrale begreper/begrepsavklaring	4
3.	Rettslig grunnlag - Opplæringslovens kapittel 9 A.....	5
	3.1 Aktivitetsplikten	5
	3.2 Dokumentasjon.....	10
	3.3 Inngripen i mobbesak:.....	11
	3.4 Skjerpet aktivitetsplikt	12
	3.5 Klage	13
4.	Forebyggende arbeid, tidlig innsats	13
	4.1 Elevundersøkelser	14
	4.2 Elevmedvirkning.....	14
	4.3 Hjem-skolesamarbeid.....	15
5.	Brukermedvirkning	15
	5.1 Skolenes rådsorganer	15
6.	Støttesystemer	16
7.	Dokumentasjon.....	17
8.	Nettressurser.....	17
9.	Avslutning	18

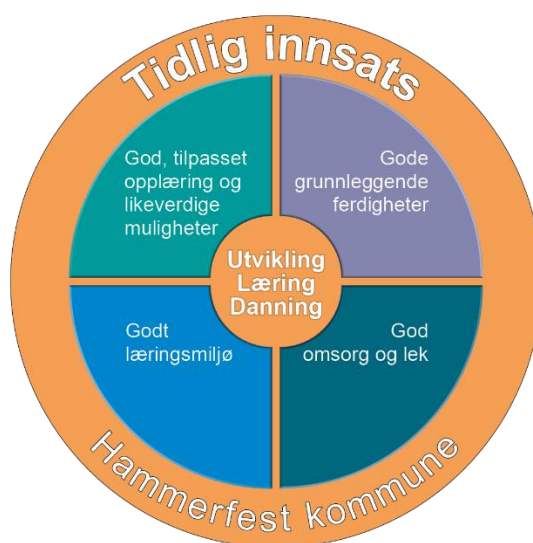
1. Innledning

Alle elever har rett til et godt fysisk og psykososialt miljø som fremmer helse trivsel og læring jfr. [Opplæringslova § 9A](#) og virksomheten skal fremme trivsel og gode psykososiale forhold jfr. [§ 12 i forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler](#).

Krenkelser i form av mobbing, trakassering og diskriminering er et alvorlig samfunnsproblem, og det har gjennom mange år vært mobilisert stor innsats på nasjonalt nivå for å bekjempe særlig mobbing. Mobbing og andre former for krenkelser skjer også i Hammerfests skolen. Det er derfor nødvendig med gode rutiner og retningslinjer for hvordan det skal arbeides for å bekjempe og forebygge krenkelser og mobbing også i Hammerfest. Nøkkelinnsatsen ligger i å utvikle gode skolemiljø. Et godt skolemiljø kjennetegnes ved at barn og unge trives på skolen, at de opplever trygghet og inkludering. Systematisk og langsiktig arbeid med læringsmiljøet er viktig for å forebygge, avdekke og håndtere mobbing. En handlingsplan alene er ikke nok. Utfordringen vil ligge i å implementere den ønskede praksisen som må være til stede i Hammerfests skolen for at alle elever skal ha det trygt og godt på skolen.

Fra 1. august 2017 trådte endringene i opplæringslova kapittel 9A i kraft. Kapittelet omhandler både fysisk og psykososialt miljø. Vernet om elevens rett til et trygt og godt skolemiljø er satt i høysetet. Endringene medfører utvidede rettigheter for elever og foresatte, og mer omfattende krav til skolens ledelse og ansatte i arbeidet med å bekjempe mobbing. Stortinget har gjennom denne lovendringen gitt skolene tydeligere og strengere regler for hva de skal gjøre når elever blir mobbet, og de har styrket rettighetene til elever og deres foresatte om det å undersøke, og det å sette inn tiltak når elevene ikke har det bra på skolen. Nulltoleranses mot mobbing er blitt lovfestet. Det er viktig å merke seg at kapittel 9A i opplæringsloven ikke bare omhandler mobbing og krenkelser, men også har sterkt fokus på trivsel generelt, jf. § 9A-2: «*Alle elever har rett til eit trygt og godt skolemiljø som fremmer helse, trivsel og læring*». Dette innebærer at skolen også har en plikt til å gripe inn, og iverksette tiltak når elever ikke trives på skolen.

Kapittel 9A omhandler også fysisk miljø (§ 9A-7). Skolens fysiske miljø, skolebygg og uteområdene på skolene, skal også være i samsvar med kravene i forskrift til miljørettet helsevern. Forhold som angår fysisk miljø tematiseres ikke i denne handlingsplanen.

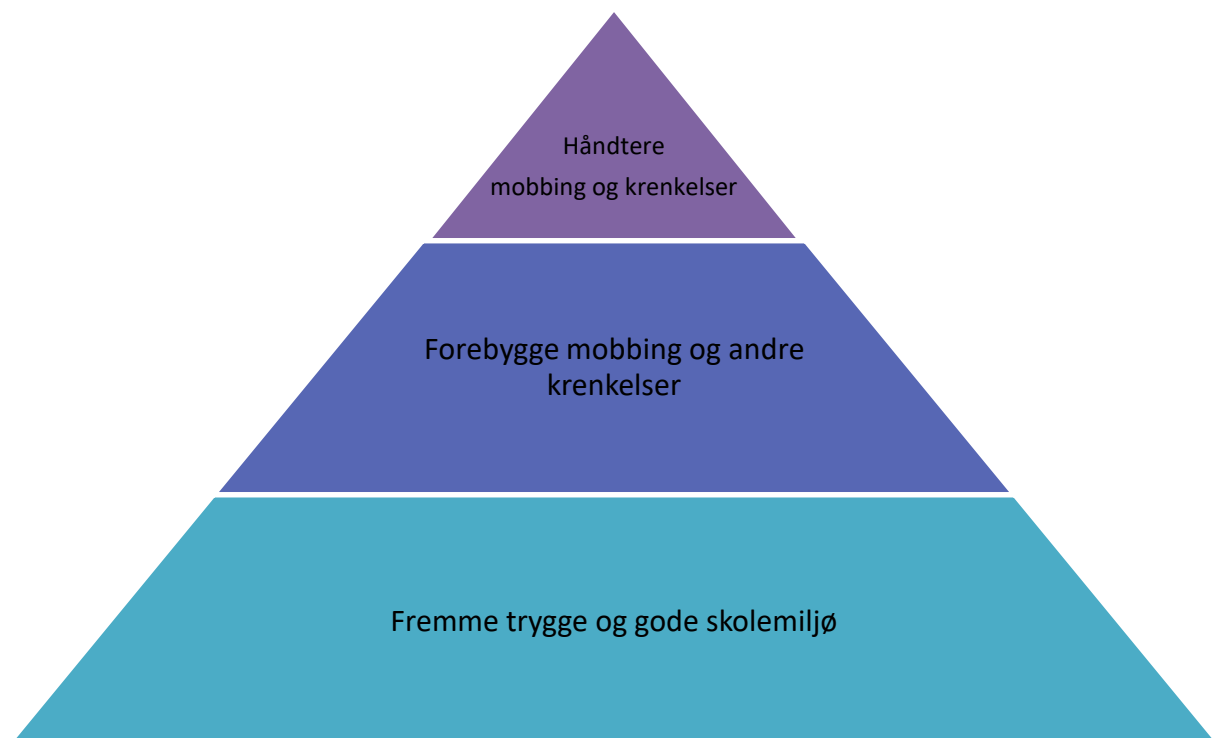

2. Nulltoleranse mot mobbing

I henhold til Opplæringsloven § 9A-3 om *nulltoleranse mot mobbing* skal alle elever i Hammerfestskolen oppleve et trygt og godt skolemiljø, der voksne som arbeider i skolen har et særskilt ansvar for å sørge for at alle elever har det trygt og godt. Rektor på den enkelte skole har ansvar for at det arbeides kontinuerlig og systematisk for å fremme helse, miljø og trygghet på skolen. For at denne retten skal bli oppfylt må det arbeides på flere nivåer:

- Forebyggende arbeid. Utvikle gode skoler, med læringsmiljøer som fremmer, trivsel, læring, mestring og inkludering.
- Avdekking. Hammerfestskolen skal ha gode rutiner og god kunnskap om det å avdekke forhold som angår mistrivsel og mobbing. Kunnskap og kompetanse om det å *se og lytte til* elevene og deres foresatte og ha hjelpemidler til å kartlegge og utrede spørsmål om trivsel og mobbing.
- Inngripen. Når en sak om mobbing er avdekket skal alle ansvarlige ansatte ha kunnskap om hvordan de skal gripe inn i og håndtere en mobbesak.
- Oppfølging. I alle saker som omhandler spørsmål om mistrivsel og mobbing skal skolene ha rutiner for hvordan man følger opp slike saker over tid. I noen tilfeller vil det være behov for langvarig hjelp, selv om mobbingen har opphørt. Dette kan for eksempel være saker der en elev grunnet de påkjenninger han/hun har vært utsatt for er traumatisert eller har utviklet sårbarheter og utfordringer som krever oppfølging over tid.

Denne handlingsplanen er et hjelpemiddel i å sikre at Hammerfestskolen har en felles standard og en felles tilnærming til arbeidet med å forebygge, avdekke, håndtere og følge opp saker som angår trivsel og mobbing. Alle ansatte i Hammerfestskolen skal ha kunnskap om hva mobbing er, hvordan mobbing kan oppdages, hvordan mobbing forebygges, og de skal ha handlingskompetanse om hvordan mobbesaker skal håndteres. Hammerfestskolen skal ha fokus på at elever, foresatte og skolens ansatte har et felles ansvar for å stoppe all form for krenkende atferd.

2.1 Sentrale begreper/begrepsavklaring

Krenkelser

Krenkelser kan forstås som et samlebegrep for ord eller handlinger der en persons verdighet eller integritet blir krenket. Dette omhandler alt fra enkeltstående ytringer eller handlinger til gjentatte episoder. Begrepet krenkelser omfatter derfor også mobbing, vold, rasisme, trakassering og diskriminering. Krenkelser kan omfatte direkte ord og handlinger eller baksnakking, utfrysning, ryktespredning eller andre handlinger som har den effekten av en annen elev opplever ubehag, (NOU 2015:2).

Mobbing

En vanlig definisjon av mobbing er *«fysiske eller sosiale negative handlinger som utføres gjentatte ganger over tid av en person eller flere sammen og som rettes mot en som ikke kan forsvare seg i den aktuelle situasjonen»*, (NOU 2015:2). Det vanlige er å snakke om:

- Kontaktmobbing, som kan være fysisk.
- Verbal mobbing gjennom erting eller trusler og mobbing i form av utfrysing, utestenging og baksnakking.
- Digital mobbing. Dette er mobbing ved bruk av digitale hjelpemidler, og særpreget i digital mobbing er ofte kjennetegnet ved anonymitet, tilgjengelighet, ubegrenset publikum og stor spredning.

Diskriminering

Diskriminering kan defineres som usaklig forskjellsbehandling som kan knyttes til ett eller flere diskrimineringsgrunnlag. Et diskrimineringsgrunnlag er forbundet med en person og som brukes som grunnlag for å behandle denne personen forskjellig fra andre personer i en tilsvarende situasjon, (NOU 2015:2). Kjønn, funksjonsdyktighet, trosbekjennelse, hudfarge, nasjonal eller etnisk opprinnelse kan være eksempler på diskrimineringsgrunnlag.

Trakassering

Trakassering er en særlig form for diskriminering som kjennetegnes ved sin krenkende og nedverdiggende karakter (NOU 2015:2). Trakassering er handlinger, unnlatelser eller ytringer som virker eller har til formål å virke krenkende, skremmende, fiendtlige, nedverdiggende eller ydmykende, (NOU 2015:2). Dette kan for eksempel være uønsket seksuell oppmerksomhet, plaging, utfrysing eller sårende fleiping og erting.

Rasisme

Rasisme er tradisjonelt forstått en oppfatning eller sett av holdninger som tar utgangspunkt i at mennesker kan deles inn i distinkte «raser», og at disse kan rangeres etter deres verdi. Denne formen for rasisme kalles gjerne for klassisk, vitenskapelig eller biologisk rasisme. Rasisme kan komme til uttrykk når noen blir forskjellsbehandlet eller krenket fordi de har en annen hudfarge, en annen religion, ett annet kjønn, annen seksuell legning, snakker et annet språk eller tilhører en annen etnisk gruppe.

Vold

Vold, fysisk eller psykisk overgrep for å tvinge gjennom sin vilje, eller for å få utløp for aggresjon. Justisdepartementet definerer vold som et uttrykk for grove krenkelser av grunnleggende menneskerettigheter som det er en offentlig oppgave å bekjempe. Vold er alle handlinger som skader, smerter, skremmer eller krenker en annen person. Det er også vold når en person tvinges til å gjøre noe mot sin vilje.

3. Rettslig grunnlag - Opplæringslovens kapittel 9A.

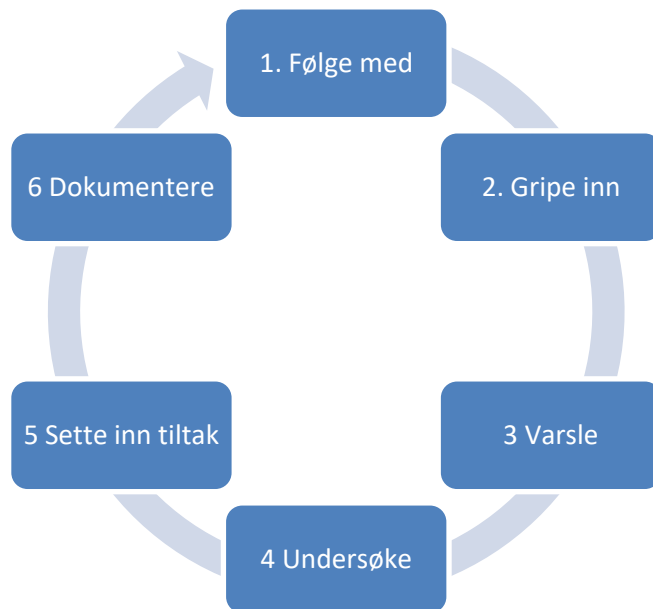
Kapittel 9A gjelder for alle elever i grunnskolen og videregående skole, og den gjelder også for elever som deltar i skolefritidsordninger og leksehjelpsordninger. Skolemiljøet skal ha en positiv virkning og gi den enkelte elev gode muligheter for helse, trivsel og læring. Det er elevens subjektive opplevelse som avgjør om eleven har et trygt og godt skolemiljø.

3.1 Aktivitetsplikten

Skolens plikt til å handle i mobbesaker er skjerpet og konkretisert gjennom en **aktivitetsplikt**, (opplæringsloven § 9A-4). Aktivitetsplikten gjelder for **alle** som arbeider eller utfører en tjeneste på skolen. Aktivitetsplikten skal sikre at skolen handler raskt og riktig når en elev ikke har det trygt og godt på skolen, at ingen voksne på skolen skal kunne snu seg vekk og si at de ikke vet, ser eller kjenner til at elever utsettes for mobbing eller andre former for krenkelser på skolen.

Aktivitetsplikten skal videre sikre at det skal nytte for barn og ungdom å si fra dersom de ikke opplever skolemiljøet trygt og godt, og den skal ivareta involverte elevers rett til å bli hørt. Vi snakker om en aktivitetsplikt på to nivåer, det ene er plikten til å undersøke en sak, det andre er plikten til å iverksette tiltak. I saker som omhandler mobbing må det settes inn umiddelbare stopptiltak. Dette kan innebære at parallelt med at saken undersøkes så settes det inn stopptiltak. Tiltak skal iverksettes raskt, effektivt og ubyråkratisk. Fra varsling, undersøkelse og til iverksetting av tiltak skal det ikke gå mer enn 5 dager.

Aktivitetsplikten består av 6 delplikter:

Delpliktene:	Innhold:	ANSVAR
1. Følge med:	At ansatte følger med er en nødvendig forutsetning for at de skal få mistanke om eller kjennskap til at en elev ikke har det trygt og godt. Å følge med innebærer blant annet at ansatte skal ha et våkent og skjerpet blikk om det som skjer rundt, og mellom elever. Skolen må derfor ha gode rutiner som påser at voksne er der elevene er. Dette betyr blant annet at det skal være tilsyn på alle skolens områder der elevene ferdes. Det anbefales at den enkelte skole gjør en kartlegging av hvor det kan være lurt å følge med, og særlig være oppmerksom på «sårbare» områder, som toaletter, enkelte steder i skolegården, kantine, aula, osv. Videre kan det være lurt å gjøre en kartlegging av om det er enkelte tidspunkter i løpet av en skoledag det er særlig viktig å følge med i, og om det er enkelte arrangementer og aktiviteter man må være spesielt oppmerksom på. Det skal være lav terskel for å bry seg med hva elevene driver med. Det påhviler et skjerpet ansvar å følge med elever som er særlig utsatt for å bli krenket, eller elever som er i risiko for å krenke andre. Sårbare elever kan være elever med funksjonsnedsettelser, religionstilhørighet, seksuell orientering, elever med adferds-sosiale-emosjonelle vansker, og elever som er eller har vært utsatt for mobbing. Den enkelte skole bør også ha gjort en felles refleksjon omkring <i>hvordan</i> man skal følge med. Det vil si hva ser man etter, hvor nært innpå går en elevene, o.l.	Alle ansatte på skolen, inkludert renholdere, vaktmestere, o.l.
2. Gripe inn	Alle ansatte ved skolen har plikt til å gripe inn for å stanse krenkelser dersom det er mulig. Denne plikten er knyttet til krenkelser den ansatte selv er vitne til der og da, og som fortsatt pågår. Det vil si å umiddelbart stanse en krenkelse eller hendelse. Å gripe inn kan for eksempel være å bryte inn i en slåsskamp eller annen fysisk krenkelse, (dette må imidlertid sees opp mot hva som er mulig for den ansatte å stoppe der og da). Det kan også være å stanse en utfrysningssituasjon, eller stanse og iredettesette verbale krenkelser og baksnakking. Ansatte må ha kunnskap om hvordan de skal gripe inn og stopper en situasjon, og særlig i saker der det er fysisk utagerende adferd og eventuelt vold. Det må være rutiner på skolen for varsling i situasjoner der en selv ikke kan gripe inn.	Alle ansatte på skolen, inkludert renholdere, vaktmestere, etc.

3. Varsle:	Det pålegger alle som jobber ved skolen å varsle rektor om enhver mistanke om, eller kjennskap til at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø. Mistanke eller kjennskap kan man få ved at eleven forteller, at foresatte eller medelever forteller, eller at du mistenker eller oppdager. Tidspunkt for varsling må stå i forhold til sakens alvorlighetsgrad, og vil derfor variere fra sak til sak. I alvorlige saker skal skoleeier varsles (av rektor). Alvorlige saker kan for eksempel være saker som er særlig voldelige eller integritetskrenkende Alle ansatte skal ha en felles forståelse av hva som defineres som et trygt og godt skolemiljø og hva som kan defineres som mobbing og krenkelser. Dette er sentrale forutsetninger for å etablere gode rutiner for varsling. Når en sak varsles, enten det er av skolens ansatte, foresatte, eleven selv eller andre samarbeidspartnere, (som for eksempel PPT, helsesøster, trivselskontakt), skal det varsles gjennom meldeknappen. Meldeknappen er et registreringssystem for alle saker som omhandler bekymring om trivsel og mobbing. Meldeknappen er tilgjengelig på alle skolars hjemmeside. Når det trykkes på meldeknappen kommer det opp en side som ber om informasjon om hvem som registrerer bekymring, og hva den handler om. Den enkelte skoles rektor får en umiddelbar melding angående registreringen. Rektor har da plikt til å ta rask kontakt med den som melder inn bekymring, og avklare hvordan saken håndteres og undersøkes.	Alle ansatte på skolen, inkludert renholdere, vaktmestere, etc.
4. Undersøke:	Skolen skal reagere umiddelbart og undersøke alle saker der det er mistanke om eller kjennskap til at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø. Hvor grundig man undersøker vil baseres på faglig skjønn, og den enkelte saks karakter. Hvordan undersøkelsen skal skje i den enkelte sak skal fremkomme i registreringsskjemaet i tilknytning til meldeknappen. Det er rektor, eller den rektor delegerer dette arbeidet til som er ansvarlig for utfylling av registreringsskjemaet.	Rektor har overordnet ansvar for å sørge for at dette blir gjort. Elevens kontaktlærer, eventuelt i samarbeid med skolens ressursteam/sos.ped-kontor vil være sentrale aktører i undersøkelsesarbeidet.

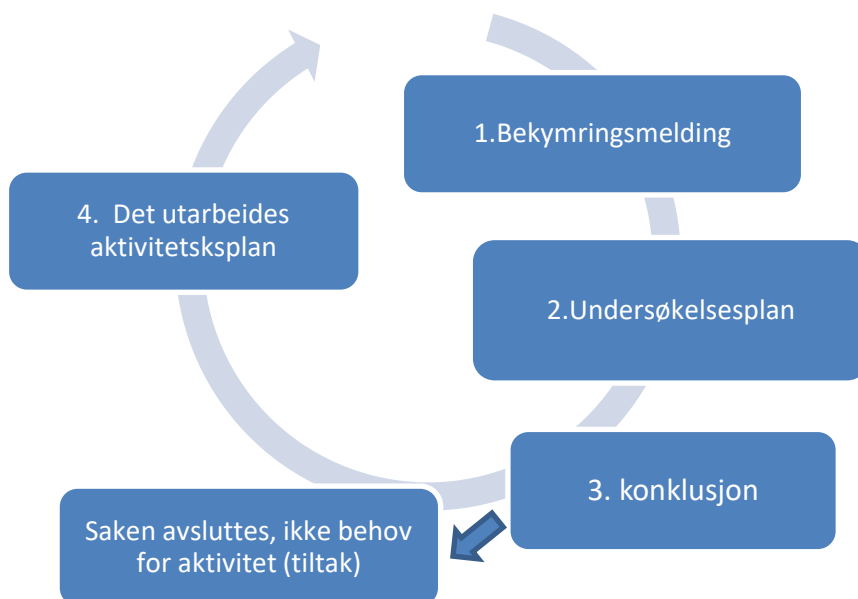
	Undersøkelsen har som mål å få frem fakta om en situasjon og bakgrunnen for elevens opplevelse av å ikke ha det trygt og godt. Dette kan også innebære å få frem fakta om forhold utenfor skolen eller hendelser tilbake i tid. Undersøkelsen innebærer å samtale med eleven det gjelder, andre involverte elever, foresatte, ansvarlig lærere, og eventuelt andre voksne som kan tenkes å ha kunnskap om saken. Videre vil det ofte være aktuelt å undersøke gjennom observasjoner i timer/friminutt, for eksempel ved hjelp av observasjonsverktøyet Innblikk. Dette er et sosioanalytisk verktøy utarbeidet av Læringsmiljø-senteret, og er særlig egnet for å avdekke skjult mobbing. I noen tilfeller må det gjøres klassemiljøundersøkelse som en del av undersøkelsesarbeidet. Klassemiljøundersøkelsen Spekter er et egnet hjelpemiddel for å kartlegge i forhold til mobbing., og noen ganger også gjennom klassemiljøundersøkelse. Det skal undersøkes bredt for å få et bilde av den situasjonen det er meldt bekymring om. Når undersøkelsen er avsluttet skal det fremkomme om undersøkelsen konkluderer med tiltak, eller ikke. I forhold til sistnevnte skal det også gis begrunnelse på hvorfor det ikke er aktuelt med tiltak, og det skal fremkomme om elev/foresatte er enig i dette. I saker om omhandler krenkelser i form av mobbing skal det også fremkomme om det settes inn umiddelbare tiltak, og hvilke type umiddelbare tiltak som iverksettes. Det vil si de strakstiltak som iverksettes mens undersøkelse pågår. Når undersøkelsen er ferdig skal det fremkomme om det utvikles et mer langsiktig tiltaksarbeid, i en egen <i>aktivitetsplan</i>. Skolens undersøkelse skal ha til formål å belyse saken så bredt som mulig. Det skal ikke undersøkes for å finne bevis for om eleven har det trygt og godt, eller ikke. Det er elevens subjektive opplevelse som gjelder. Undersøkelsen skal skje med den hensikt å få god nok kunnskap slik at det kan iverksettes egnede tiltak. Aktivitetsplikten utløses også selv om undersøkelse gjøres på eget initiativ, det vil si når ansatte har mistanke om at eleven ikke har det bra. Dette vil innebære at tiltak noen ganger iverksettes selv om eleven eller foresatte ikke har gitt uttrykk for mobbing eller mistriksel. Også i slike tilfeller skal den ansatte melde bekymring via <i>meldeknappen</i>.	
--	---	--

5. Sette inn egnede tiltak som sørger for at eleven får et godt og trygt skolemiljø:	Valg av tiltak skal bero på faglige vurderinger og forutsetter at de ansatte har oppdatert og tilstrekkelig kompetanse om regelverket og arbeid mot mobbing og krenkelser. Ofte må man sette inn flere og sammenhengende tiltak, både på individ og klassenivå. Det skal også iverksettes tiltak selv om mobbing skjer utenfor skolens område. Også her må man søke etter egnede måter å hjelpe eleven på. I noen tilfeller skal det også vurderes om andre instanser må involveres for å hjelpe eleven (for eksempel Trivselskontakt, PP-t, helsesøster, BUP, osv.) Plikten til å sette inn og gjennomføre tiltak gjelder frem til eleven har et godt og trygt skolemiljø. Det skal utarbeides skriftlig aktivitetsplan som beskriver tiltakene som skal iverksettes, (jf. vedlegg 1), og valg av tiltak skal skje i samråd med elev og foresatte. Aktivitetsplikten oppfylles gjennom at skolen gjør en kontinuerlig vurdering av hvilke tiltak som er aktuelle, det vil si at man justerer og korrigerer underveis. Dette betinger systematisk evaluering, og elevens rett til å bli hørt, og hensynet til barnets beste skal stå sentralt. • Hvilke problem tiltakene skal løse • Hvilke tiltak som igangsettes og når de skal gjennomføres. • Hvem som er ansvarlig for gjennomføringen av tiltakene og når tiltakene skal evalueres. Det stilles ikke andre formkrav til planen enn at den skal være skriftlig, og at det fremkommer hvordan planlagte tiltak gjennomføres, følges opp og evalueres.	Rektor har overordnet ansvar for å sørge for at dette blir gjort. Elevens kontaktlærer, evt. i samarbeid med skolens ressursteam/sos.ped-kontor vil være sentrale aktører i å utvikle plan for tiltak
6. Dokumentasjon:	Det er et overordnet krav om å dokumentere hva skolen gjør for å oppfylle aktivitetsplikten. Registrering via meldeknappen er dokumentasjon i tillegg til aktivitetsplanen som skal arkiveres i saks- og arkivsystemet. Dokumentasjon av hvordan delplikten om <i>å følge med</i> vil i stor grad være knyttet til aktiviteter som omfatter flere elever, grupper eller hele skolen. I forhold til de øvrige delpliktene skal dokumentasjonsplikten omhandle hva skolen gjør for å dokumentere i enkeltsaker. Det stilles ikke formkrav, annet enn at det må være skriftlig.	Rektor har overordnet ansvar for å sørge for at dette blir gjort. Elvens kontaktlærer, evt. i samarbeid med skolens ressursteam/sos.ped-kontor vil være sentrale aktører i dokumentasjonsarbeidet.

3.2 Dokumentasjon

I alle saker der skolen får melding om, eller på egenhånd oppdager forhold som angår at en elev ikke har det bra gjennom å ikke trives eller blir utsatt for krenkelser, mobbing o.l. skal det dokumenteres i gjennom meldeknappen og saks- og arkivsystemet. Følgende skal dokumenteres:

1. Hvem melder inn bekymring
2. Hva bekymringen gjelder.
3. Plan for undersøkelsen. Hva gjør man for å undersøke bekymringen, (hvem skal man samtale med, skal man observere, skal det gjøre trivselsundersøkelse, osv.). Det bør utarbeides en tidsplan for dette arbeidet.
4. Det skal fattes en konklusjon om resultatet av undersøkelsen, det vil si om saken avsluttes uten videre tiltak/oppfølging, eller om saken følges opp ved at det utarbeides aktivitetsplan (jf. Vedlegg 1).

Aktivitetsplikten pkt. 6; Aktivitetsplan - Tiltak for eleven.

Aktivitetsplanen, skal omhandle de tiltak som iverksettes for å stoppe mobbingen eller de tiltak som iverksettes relatert til å øke elevens trivsel, (jf. vedlegg 1). I planen for tiltak skal det fremkomme om tiltak utarbeides og iverksettes både direkte mot eleven og om det også settes inn tiltak på klassenivå. I de fleste saker vil det sannsynligvis være behov for begge deler. I Hammerfestskolen er det besluttet at all dokumentasjon skal skje i henhold til malen i *meldeknappen*. Dette vil innebære at det skal være lik praksis på hvordan man dokumenterer 9A-saker i Hammerfest.

3.3 Inngripen i mobbesak:

I Hammerfestskolen skal det være en lik praksis i arbeidet med å gripe inn for å stoppe mobbing. Saksgangen i dette arbeidet bygger på Erling Rolands fremgangsmåte som presenteres i boken *Mobbingens psykologi*, (Universitetsforlaget, 2015), (vedlegg 2). Den enkelte saks karakter og omfang vil være bestemmende for hvordan nevnte plan følges i forhold til de ulike stegene. I vedlegget gis en mer utfyllende informasjon om hvordan man kan jobbe innenfor de ulike stegene.

PUNKT	HVA	ANSVAR
Steg 1.	Samtale med mobbeoffer	Kontaktlærer, evt. andre eleven har tillitt til.
Steg 2.	Individuell samtale med plager(ne). Dette skal skje umiddelbart etter at mobbing er avdekket.	Kontaktlærer, evt. andre eleven har tillitt til.
Steg 3.	Gruppesamtale når det er flere involvert i mobbingen. Dette skjer rett etter at de individuelle samtalene er gjennomført.	Kontaktlærer, evt. andre eleven har tillitt til.
Steg 4.	Det skal tas kontakt med foresatte til mobber(e) når mobbing er avdekket. Man søker ikke «tillatelse» fra foresatte til å samtale med mobbere, eller venter til man får tak i foresatte. Foresatte må imidlertid kontaktes før eleven går hjem for dagen, for å sikre at skolens versjon av historien når frem til foresatte før eleven får fortelle.	Kontaktlærer, evt. andre eleven har tillitt til, evt. sammen med rektor/ressursteam/andre. Ved noen skoler velger man en strategi der det er rektor som tar henvendelse hjem til foresatte til mobber(e).
Steg 5.	Oppfølgingssamtaler mobbere. Oppfølgingssamtaler skjer for eks dagen etter første samtale, evt. litt senere.	Kontaktlærer, evt. andre eleven har tillitt til.
Steg 6.	Oppfølgingssamtale 2 mobbere, skjer for eksempel etter en uke. Kontaktlærer, (evt. andre), har kontakt med mobbeoffer gjennom hele den perioden dette stegvise arbeidet foregår. Det er viktig at eleven blir orientert om hva som skjer, og at eleven får informasjon om at voksne passer på og følger med at eleven har det bra. Målet er å trygge mobbeoffer, og sikre at mobbing stopper.	Kontaktlærer, evt. andre eleven har tillitt til.
Steg 7.	Steg 7: Plager/plagere møter mobbeofferet. Hensikten er at partene skal snakke ut med hverandre. Merk: Dette er ikke konfliktløsnings- eller meklingsmøte. Noe som betyr at fokus er på	Kontaktlærer, evt. andre eleven har tillitt til, evt. sammen med rektor/ressursteam/andre.

	mobber og ikke offer. Det vil si at de skal ikke «skvære» opp. Dette stegvise arbeidet skal skje raskt, og effektivt.	
Evt. Steg 8.	Foresatte til offer og plager møtes sammen for å snakke om situasjonen. Målet er at foresatte skal involvere seg med tanke på å stoppe mobbingen, og de skal involvere seg i forhold til hvordan de sammen følger med på hvordan både mobbeoffer og mobber(e) har det.	Den/de som har hatt ansvar i de foregående stegene av arbeidet, og evt. sammen med rektor/ressursteam/andre.
Evt. Steg 9.	Arbeid med klassen.	Klassens lærere
Evt. Steg 10	Klasseforeldremøte.	<i>Den/de som har hatt ansvar i de foregående stegene av arbeidet, og evt. sammen med andre lærere i klassen, evt. rektor/ressursteam/ andre.</i>
Videre oppfølging	Det er viktig å følge opp mobbeoffer og mobbere over tid for å følge med og sjekke ut hvordan det går, at mobbingen er stoppet. Mobbeoffer skal man sjekke ut over lang tid, da elever utsatt for mobbing kan utvikle sårbarheter som varer over tid	Den/de som har hatt ansvar i de foregående stegene av arbeidet, og evt. sammen med andre lærere i klassen.

Sanksjonstrapp.

I noen saker vil det være nødvendig med ytterligere tiltak dersom mobbingen ikke stopper. Da må det vurderes å utarbeide en *sanksjonstrapp* med konsekvenser for eleven/elevene som mobber. Hvilke tiltak som skal fremkomme i sanksjonstrappa vil være forskjellig og avhengig av type sak. Øverst på trappa vil skolebytte stå. På nedenfor nevnte trinn kan for eksempel bortvisning, bytte av klasse, fotfølging, ikke kunne gå sammen med andre i friminutt, osv. Dette er alvorlige og inngripende tiltak, og skolen må sikre at man har jobbet svært godt og svært systematisk i den første fasen av arbeidet; *inn gripen i mobbesak* før denne type tiltak settes i verk.

3.4 Skjerpet aktivitetsplikt

Frem til nå har oppmerksomhet omkring mobbing og krenkelser vært på det som skjer mellom elever, og det vært lite oppmerksomhet omkring ansatte i skolen som krenkere. I elevundersøkelsen 2016/2017 rapporterte 1,7 % av norske skoleelever at de opplever å bli krenket av ansatte i skolen. En viktig del av lovendringen i nye Kapittel 9A, § 9A-5, omhandler ansatte i skolen som krenkere, og dette benevnes i loven som *Skjerpa aktivitetsplikt*. Bestemmelsen dreier seg om hvordan man skal gå frem dersom en som arbeider på skolen krenker en elev. «*Dersom en ansatt som arbeider på skolen får mistanke om eller kjennskap til at en ansatt som arbeider på skolen utsetter en elev for krenking som mobbing, vold, diskriminering eller trakassering skal vedkommende straks varsle rektor. Rektor skal varsle skoleeier. Dersom det er en i ledelsen som står bak krenkingen skal skoleeier varsles*

direkte av den som fikk mistanke om eller kjennskap til krenkinga. Undersøkelse og tiltak etter § 9A-4 tredje og fjerde ledd skal iverksettes straks».

3.5 Klage

I alle saker der en bekymringsmelding blir meldt inn av elev/foresatte skal det underrettes om klageadgangen til Fylkesmannen, jfr. § 9 A-6. Det skal også underrettes om muligheten til å ta kontakt med kommunens Trivselskontakt, som et alternativ til kontakt med Fylkesmannen.

Hammerfest kommune har en Trivselskontakt som skal bidra i forebyggende og avhjelpende arbeid i barnehager og skoler i forhold til læringsmiljø, trivsel og mobbing. Trivselskontakten skal blant annet bidra til å sikre at elevens rettigheter ivaretas i henhold til opplæringslovens Kapittel 9a «*Alle elever i grunnskoler og videregående skoler har rett til et godt fysisk og psykososialt miljø som fremmer helse, trivsel og læring*». Trivselskontakten skal også være en nøytral part som foreldre og barn kan ta kontakt med for å få hjelp i saker hvor barn og unge oppfatter å bli mobbet, opplever trakassering, diskriminering, eller på andre måter føler seg krenket, og der man opplever å ikke bli hørt eller tatt på alvor i skoler og barnehager. Det kreves ingen henvisning for å ta kontakt med trivselskontakten

I henhold til § 9A-6, som omhandler Fylkesmannen sin handling av aktivitetsplikten i enkeltsaker så kan elev eller foresatte ta kontakt med Fylkesmannen dersom retten ikke blir oppfylt. Før en klage rettes til Fylkesmannen skal rektor ha vært kontaktet. Fylkesmannen skal avgjøre om aktivitetsplikten jf. § 9A-4 og § 9A-5 er oppfylt. Dersom saken ikke er tatt opp med rektor, eller det er under en uke siden den er tatt opp skal Fylkesmannen avvise saken og sende den tilbake til rektor, dersom ikke særlige grunner gjør dette urimelig.

4. Forebyggende arbeid, tidlig innsats

I innledningen til læreplanverket Kunnskapsløftet (K-06) står det at opplæringsens mål er å ruste barn, unge og voksne til å møte livets oppgaver og mestre utfordringer sammen med andre. Opplæringen skal gi kyndighet og modenhet til å møte livet praktisk, sosialt og personlig og skolens arbeidsfellesskap skal utnyttes for å utvikle elevenes sosiale ferdigheter. I Læringsplakaten (2007) er området sosial kompetanse nevnt som et av de sju prinsippene som opplæringen omhandler. Også SFO vurderes som en viktig sosial arena for småskoleelever, og det er viktig at skolens arbeid med sosial kompetanse videreføres også der. Dette betyr at der handlingsplanen beskriver skolens arbeid relatert til mobbing og trivsel så omfatter dette også SFO.

Skolen et ansvar for at elevene trener på og utvikler ferdigheter i sosial kompetanse. I Hammerfestskolen betyr dette at alle skolene legger til rette for denne læringen. Det vises i denne sammenheng til kommunens [Plan for sosial kompetanse og læringsmiljø i barnehage og skole](#) som gir føringer for dette arbeidet.

I Hammerfestskolen pågår et kontinuerlig utviklingsarbeid for å styrke lærerkompetansen relatert til faglig og sosial mestring hos elevene. Kompetente barn betinger kompetente voksne. I dette utviklingsarbeidet ligger fokus på arbeid med voksenrollen, fokus på lærers fagspesifikke kompetanse, kompetanse i å lære, kompetanse i utforske og skape og kompetanse i å kommunisere, samhandle og delta. Det vises her til § 9A-6, den *skjerpa aktivitetsplikten*, som omhandler skoleansatte som krenkere. Skoleansatte som krenkere er på generelt grunnlag et underkommunisert tema i skolen, og det er derfor viktig at også dette temaet tematiseres i den enkelte skole.

Dette betinger en sammensatt tilnærming i utviklingsarbeidet omkring læringsmiljø. Det må tilstrebes en kollektiv forståelse og tilnærming til arbeidet. Alle ansatte skal ha oppdatert kunnskap om mobbing og trivsel, og hvordan man forebygger, avdekker, handler i og følger opp mobbesaker. PP tjenesten og kommunens Trivselskontakt vil være sentrale samarbeidspartnere og bidragsytere i et slikt utviklingsarbeid.

4.1 Elevundersøkelser

Den landsdekkende årlige elevundersøkelsen skal brukes aktivt med tanke på å måle elevenes trivsel i den enkelte skole, og i den enkelte klasse. Det skal etableres gode rutiner for at alle skolens ansatte blir kjent med resultatene av elevundersøkelsen. Funnene i undersøkelsen må analyseres med tanke på kommende forbedringsarbeid. Som et tiltak i å styrke arbeidet med læringsmiljø og å bekjempe mobbing er det også bestemt at alle skolene i Hammerfest innen utgangen av skoleåret 2018/2019 skal ha tatt i bruk Spekterundersøkelsen. Dette er en ikke-anonym klassemiljøundersøkelse som er ment som et supplement til Elevundersøkelsen for enda bedre å kunne avdekke mobbing og krenkelser og få et bilde av relasjoner og klima i klassen. Spekter er også et varslingsystem for elever som ikke opplever at de har et trygt og godt skolemiljø. Skolen er ansvarlig for å hente inn informasjon om elevenes læringsmiljø, og Spekter kan også brukes som en ikke-anonym digital elevsamtale som elever eller foresatte ikke kan be om fritak fra. Spekter er også et nyttig hjelpemiddel for å hente ut positiv informasjon om arbeidet som har blitt gjort for å bygge et godt læringsmiljø i klassen. **Spekter skal gjennomføres en til to ganger i året og ved behov**, f.eks. etter Elevundersøkelsen og ved konkrete varsler eller mistanker om mobbing

4.2 Elevmedvirkning

Elevens stemme skal stå sentralt i alt arbeid på skolen, enten det dreier seg om arbeidet relatert til den enkelte elev, eller det er arbeid relatert til å utvikle trygge og gode klassemiljø/skolemiljø.

Elevsamtale

Elevsamtalen skal gjennomføres 2 ganger pr. skoleår. Dette er en planlagt samtale mellom elev og kontaktlærer, som skal ha fokus på elevens faglige, sosiale og personlige utvikling. (Forskrift til Opplæringsloven § 3-8).

Klassemøter

Målet for klassemøter er blant annet å bygge opp en økt forståelse for sosial samhandling, respekt, toleranse, demokrati og trivsel. Aktuelle temaer kan være:

- referat fra elevråd
- saker klassen ønsker skal opp i elevråd
- trivselstiltak i klassen
- samtale om ordensregler og krenkende adferd

Elevrådet

Det skal legges vekt på å gjøre skolens elevråd til aktive samarbeidspartnere. En av skolens lærere skal være kontaktledd for elevrådet. Elevrådet skal være etablert innen tre uker etter skolestart. Det skal velges inn to representanter fra hver klasse. Det skal velges leder, nestleder og sekretær.

4.3 Hjem-skolesamarbeid

For å kunne forebygge, avdekke og løse saker med mobbing, krenkelser og mistriksel blant elever er samarbeid med foresatte viktig, både på individ og systemnivå.

Utviklingssamtaler (kontaktmøter)

Foresatte har minst to ganger i året rett til en planlagt og strukturert samtale med kontaktlærer om sitt barns faglige og sosiale utvikling. Spørsmål som angår elevens trivsel skal være et gjennomgående tema i alle møter.

Klassekontakter

Hver klasse har to foreldrekontakter som skal:

- Bringe saker inn til FAU/skolen fra foresatte.
- Hjelp skolen å spre informasjon til de andre foresatte.
- Sette i gang sosial tiltak i klassen/trinnet.
- Være med å planlegge foreldremøter sammen med kontaktlærerne.

Informasjon fra skole til hjem; Skolens hjemmeside

Skolens hjemmeside er en av skolens viktigste informasjonskilder. Der skal informasjon om skolens arbeid med trygt skolemiljø og rettighetene i følge Opplæringsloven § 9A ligge. Hjemmesiden skal også inneholde informasjon om skolens satsingsområder samt informasjon om og fra skolens råd og utvalg.

5. Brukermedvirkning

5.1 Skolenes rådsorganer

Skolene har rapporteringsplikt til FAU, SMU/SU og elevrådet. Følgende saker skal rådene informeres og tas med i drøfting om:

- Resultater av kartlegginger og undersøkelser, herunder elevundersøkelsen, foresatte undersøkelser, lokale trivselsundersøkelse, eksamensresultater, grunnskolepoeng, ståstedsanalyse og nasjonale prøver
- Tilsyn
- Utbyggingsplaner og uteområdet
- Økonomi og planer for virksomhetsdrift
- Skolens arbeid og plan for å sikre trygt skolemiljø

Foreldrerådets arbeidsutvalg (FAU)

- Foreldrerådet velger et arbeidsutvalg som består av leder, nestleder og x antall andre representanter.
- FAU velger to-tre representanter til SU/SMU. Det vanlige er at leder og nestleder er to av tre foresatte som skal være med i SU/SMU.
- Foresatte kan ta opp alle typer saker som har med skolen og elevene å gjøre gjennom representantene i FAU.
- FAU skal jobbe til det beste for alle elevene på skolen.
- FAU skal arbeide for å skape et godt hjem/skole-samarbeid

- Evaluere skolenes planer i henhold til § 9a

Samarbeidsutvalget (SU)

- Hver skole har et samarbeidsutvalg som består av to representanter fra undervisningspersonale, en fra andre tilsatte, to fra foresatte rådet, to elever, rektor og en politikerrepresentant.
- SU har rett til å uttale seg om alle saker som gjelder skolen.
- SU skal ha møter minimum to ganger i året.

Skolemiljøutvalget (SMU)

- Hver skole har et skolemiljøutvalg som består av representanter fra elevene, foreldrerådet, de ansatte, skoleledelsen og kommunen. Elever og foresatte skal være i flertall.
- Samarbeidsutvalget kan være skolemiljøutvalget på den enkelte skole, men med utvidelse av foreldre-/elevrepresentanter.
- SMU har rett til å uttale seg om alle saker som gjelder skolemiljøet.
- SMU skal ha møter minimum to ganger i året.

Faste innslag på møtene i SU og SMU

- Rektor redegjør og informerer om elevenes skolemiljø.
- Årlig revisjon av ordensreglementet

Andre saker som kan tas opp

- Enkeltsaker underlagt taushetsplikt etter godkjenning fra foresatte, behandles uten elever til stede
- Forslag om nye trivselsfremmende tiltak

Andre saker som omhandler elevenes skolemiljø

6. Støttesystemer

Trivselskontakt

Kommunens Trivselskontakt, lokalisert i PP tjenesten, er et sentralt virkemiddel i arbeidet med å styrke Hammerfestskolens arbeid relatert til trygge og gode læringsmiljø. Trivselskontakten skal blant annet ha som mål å sikre at elevens rettigheter ivaretas i henhold til gjeldende lovverk, og være kontaktperson og veileder for elever og foresatte når disse opplever å ikke bli godt nok ivaretatt av skolen når de har meldt bekymring ang mobbing og trivsel. Trivselskontakten skal videre bidra i forebyggende arbeid i skoler og barnehage i forhold til læringsmiljø, trivsel og mobbing.

PP tjenesten og skolehelsetjenesten

Skolehelsetjenesten og PP tjenesten er sentrale samarbeidspartnere for skolene, og disse to instansene skal også gjennom sitt arbeid bistå skolene i å arbeide på både individ og systemnivå.

Beredskapsteam

Hammerfest kommune har opprettet beredskapsteamet som sammen med Trivselskontakt skal bistå barn/unge, foresatte, barnehager/skoler i alvorlige/fastlåste mobbesaker. Beredskapsteamet skal settes når det er behov for det. Teamet er satt sammen av Trivselskontakt (leder), virksomhetsledere for PP-t og helsestasjon, og fagansvarlige for barnehage og skolefaglig, og kommunepsykolog.

Meld fra om skolemiljø

På skolene sine hjemmesider er det mulig for elever å foreldre til å melde fra om skolemiljøet direkte til rektor på en enkel måte.

Andre samfunnsaktører

Som en del av arbeidet med å forebygge og stoppe mobbing har kommunen tatt initiativ til å inngå en *partnerskapsavtale mot mobbing* med ulike aktører som arbeider med barn og unge. Avtalen går ut på å forplikte seg til å arbeide for å få slutt på krenkelser og mobbing på ulike arenaer der barn og unge oppholder seg. Det vil si barnehager, skoler, idretts- og kulturarenaer o.l. Målet er å bidra til å sikre barn og unge i Hammerfest kommune et godt lærings- og oppvekstmiljø. Avtalen ble inngått i september 2017. Kommunens forpliktelse i dette er å invitere til en årlig samling med aktuelle partnere, gamle og nye, der tematikk rundt mobbing settes på dagsorden.

7. Dokumentasjon

Skolen skal dokumentere hva som blir gjort for å oppfylle aktivitetsplikten etter første til femte ledd.

All dokumentasjon som er, eller kan bli en del av en sak, arkiveres i ephorte i elevens mappe

Skolene i Hammerfest kommune bruker meldeknapp om skolemiljø. Dette er også en støtte i dokumentasjonen.

Skolefaglig ansvarlig og Trivselskontakt skal settes opp som kopi i arkivsystemet når aktivitetsplaner blir utarbeidet.

8. Nettressurser

Nettressursene er lagt som hyperkoblinger og fungerer derfor kun elektronisk

[Utdanningsdirektoratet om mobbing](#)

[Spekter – gjennomføring](#)

[Spekter – informasjon](#)

[Opplæringsloven – Lovdata](#)

[Innblikk](#)

[Tidlig innsats – Plan for sosial kompetanse og læringsmiljø i barnehage og skole](#)

9. Avslutning

Handlingsplanen er ment som en rettesnor for Hammerfestskolens arbeid med å fremme gode og trygge læringsmiljø. § 9A-1 i opplæringsloven sier at alle elever i grunnskolen og videregående skoler har rett til et godt fysisk og psykososialt miljø som fremmer helse, trivsel og læring. Hos den enkelte elev skal dette kunne komme til uttrykk gjennom at eleven gir uttrykk for trivsel på skolen, at de har læringsprogresjon og at de gir uttrykk for at skolen virker positivt inn på deres fysiske og psykiske helse. Dette er det beste vernet mot mobbing. Derfor må læringsmiljøarbeid, på lik linje med antimobbearbeid være en sentral del av skolens utviklingsarbeid. For å oppnå en skolekultur preget av gode læringsmiljø og gode læringsbetingelser er det avgjørende at skolens ledelse prioriterer dette arbeidet. Den enkelte skole må etablere gode rutiner for å sette ulike tematikk og ulike utviklingsarbeid relatert til denne type arbeid til enhver tid er på dagsorden.

Vedlegg

Vedlegg 1: Eksempel på aktivitetsplan

Vedlegg 2: Håndbok i inngripen

Eksempel på Aktivitetsplan for elev iht. § 9a -4.

Dette er et konstruert eksempel på en tiltaksplan. Den bygger på konkrete tiltak i ulike saker.

Sakens karakter vil være bestemmende for hvor omfattende tiltaksplan man utarbeider.

I hht § 9a -4, skal det utarbeides en skriftlig plan for arbeidet når det igangsettes tiltak i en sak. I planen skal det fremkomme:

- Hvilke problem tiltakene skal løse
- Hvilke tiltak skolen skal iverksette
- Når tiltakene skal gjennomføres
- Hvem som er ansvarlig for gjennomføringen av tiltakene
- Når tiltakene skal evalueres

I Hammerfestskolen skal alle følge samme mal for utarbeidelse av skriftlig tiltaksplan:

Problem: Det er avdekket at *Elev* har opplevd mobbing over tid i form av utestenging og fysisk trakassering. *Elev* har få/ingen venner fra klassen på skole og fritid. *Elev* opplever å ikke trives på skolen, vil ikke gå på skolen og har symptomer som kan tyde på tristhet og engstelighet. *Elev* har også utviklet en del uro som kan være et resultat av mistrivsel

Mål:

Iht. § 9a—4, det psykososiale miljøet, skalskole «aktivt og systematisk arbeide for å fremme et godt psykososialt miljø, der *Elev* kan oppleve trygghet og sosial tilhørighet».

For *Elev* del vil dette omhandle ulike tiltak som skal bidra til at *Elev* opplever trivsel, inkludering og tilhørighet. Dette betyr at det settes inn tiltak både på individ og klassenivå.

Tiltak i fht Elev:

Tiltak 1:	Målet med dette tiltaket er	Hvordan gjennomføres tiltaket:	Hvem har ansvaret for tiltaket og når igangsettes det:
Iverksetting av prosedyrene i mobbeplanen.	Stoppe mobbing	Mobbeplanen følges (jfr Erling Roland, mobbingens psykologi).	Tiltaket er iverksatt, og kontaktlærer har ansvaret for dette arbeidet

Tiltak 2: Observasjoner	Målet med dette tiltaket er: <u>Undersøke</u> Systematiske observasjoner ute i friminutt, i timer, i garderobe i perioden Det skal observeres med tanke på å se etter situasjoner/forhold som omhandler samspill, ekskludering, utestenging, skjult krenking, etc. Dette for å få et konkret bilde av <i>Elevs</i> situasjon, og et bilde av hvem som krenker og hvordan det krenkes.	Hvordan gjennomføres tiltaket: Det skal føres logg/observasjonsnotater fra observasjonene. Fokus i disse observasjonene vil være samspill, gester, utestenging, inkludering, verbale ytringer, etc. Redskapet <i>Innblikk</i> kan benyttes som hjelpemiddel relatert til observasjon. Når observasjonsperioden er over gjøres en oppsummering av observasjonene og presenteres for elevens foreldre. Nye observasjoner høsten 17, etter skolestart vil være aktuelt.	Hvem har ansvaret for tiltaket og når igangsettes det: Gjennomføres i uke • Sosped/ressursteam observerer i perioden • Klassens assistent skal også observere i timer/friminutt i perioden..... • Alle voksne rundt <i>Elev</i> skal ha et bevisst blikk mht å se hvordan <i>Elev</i> har det på skolen.
Tiltak 3: Ekstra voksenstøtte.	Målet med tiltaket er: Stoppe mobbing/trygge <i>Elev</i> Inntil annet er bestemt skal skolen styrke arbeidet rundt <i>Elev</i> gjennom ekstra voksenstøtte i klassen. Formålet er å stoppe/forebygge mobbing/krenkelser, samt få større rom for observasjoner.	Hvordan gjennomføres tiltaket: Assistent skal inntil annet er bestemt ha primæransvar for å være tett på <i>Elev</i> , både for å sikre at <i>Elev</i> ikke utsettes for krenkelser, men også for at <i>Elev</i> skal ha noen å støtte seg til. <i>Elev</i> informeres om at assistent.... har en rolle i å «passe på» at <i>Elev</i> har det greit. Assistent skal føre daglig logg om hvordan dagen har vært for <i>Elev</i> .	Hvem har ansvaret for tiltaket og når igangsettes det: Tiltak er igangsatt i ... 17, og skal fortsette inntil annet er bestemt. Tiltaket ekstra voksenstøtte skal ikke tas bort før det er avtalt i evalueringsmøte samen med rektor. Dersom assistent har korttidsfravær skal kontaktlærer følge opp i fht <i>Elev</i> .
Tiltak 4: Daglig samtale/oppsummering av skoledagen med tanke på forhold som angår	Målet med dette tiltaket er: intervenere : • Å sjekke ut om <i>Elev</i> opplever at <i>Elev</i> har hatt noen å være sammen med på skolen.	Hvordan gjennomføres tiltaket: Gjennom noen kjernesporsmål, sjekke ut forholdene i forrige kolonne: Utgangspunkt for spørsmål kan være å følge de spørsmål som assistent.... har pleid å stille.	Hvem har ansvaret for tiltaket og når igangsettes det: Assistent, Igangsatt parallelt med at mobbeplanen ble igangsatt

trivsel/samspill. Det føres samtalelogg.	• Å sjekke ut om <i>Elev</i> opplever å bli ekskludert av medelever, om noen snakker negativt, ikke tar kontakt, overser, etc. • Å bevisstgjøre <i>Elev</i> på situasjoner der <i>Elev</i> er i positivt samspill med medelever. Dette innebærer blant annet å hjelpe til å flytte fokus fra negative hendelser til positive hendelser/situasjoner. • Assistent skal føre daglig logg over hvordan <i>Elev</i> har det, om <i>Elev</i> er sammen med noen, hva de gjør, hendelser, etc. • Loggen vil være utgangspunkt for samtale mellom hjem og skole. Det er viktig å også ha fokus på positive ting, for å bevisstgjøre både <i>Elev</i> og foresatte på om det skjer positive ting (dette vil være bildet på om igangsatte tiltak fungerer eller ikke).	Det føres logg fra samtalen. Assistent....skal i samarbeid med <i>Elev</i> bli enig om hva som skal stå i loggen.	
Tiltak 5: Strategisk plassering av <i>Elev</i> i forbindelse med samarbeidsoppgaver i klasserommet	Målet med dette tiltaket er: Intervenering At <i>Elev</i> skal få felles opplevelse med medelever. At <i>Elev</i> skal få oppleve å bidra på gruppe, og få respons fra de andre. Medelever må «trenes» i å se/lytte til <i>Elev</i>. At <i>Elevs</i> selvbilde skal bygges opp gjennom samarbeid med andre elever.	Hvordan gjennomføres tiltaket: Par- og gruppeaktiviteter der elevene får kriterier for hvordan samarbeidet skal foregå. Lærere skal være bevist mht å bidra til å bygge relasjoner mellom <i>Elev</i> og medelever. Dette innebærer aktivt velge ut spesielle elever med tanke på relasjonsbygging.	Hvem har ansvaret for tiltaket og når igangsettes det: Igangsettes: ... 17 Kontaktlærer.
Tiltak 6: Forsterket inspeksjon i friminuttene	Målet med dette tiltaket: Passe på at <i>Elev</i> har noen å være sammen med og at medelever inkluderer <i>Elev</i> i lek.	Hvordan gjennomføres tiltaket: Utevakt hjelper <i>Elev</i> i lek ved behov. Dette betyr at utevakt skal være ekstra observant i fht <i>Elev</i> , og avhengig av situasjonen kan utevakt	Hvem har ansvar for tiltaket, og når igangsettes det: Tiltaket har pågått siden -17

		• gi <i>Elev</i> veiledning på hvordan <i>Elev</i> kan gå inn i lek, utevakt kan gi veiledning til medelever på å inkludere <i>Elev</i> (evt ande som står utenfor). • Legge til rette for lek/aktivitet om <i>Elev</i> er utenfor • Etc	Utevakt og assistent, med fokus på den som skal ha et særskilt blikk på <i>Elev</i>
Tiltak 7: Kontakt hjem ved spesielle hendelser	Målet med tiltaket: Foreldre har behov for god informasjon om <i>Elevs</i> skoledag. Spesielle hendelser vil være om <i>Elev</i> har vært utsatt for situasjoner med verbal eller fysisk trakassering.	Hvordan gjennomføres tiltaket: Kontaktlærer tar kontakt hjem på telefon dersom det har vært spesielle hendelser. Spesielle hendelser kan være situasjoner der <i>Elev</i> har opplevd negative ting, og er lei seg/ikke har det bra.	Hvem har ansvaret for tiltaket og når igangsettes det: Igangsettes 17 Kontaktlærer
Tiltak på klassenivå:			
Tiltak 2: Jevnlige samtaler med klassen om forhold som angår klima og samspill. Jf. Klassens sosiale plan.	Hva er formålet med tiltaket: <u>Undersøke/avdekke/stoppe</u> jobbe for et godt miljø i klassen, der alle elevene føler seg inkludert og akseptert.	Hvordan gjennomføres tiltaket: Vi bruker ulike metoder, som samtaler i klassen, rollespill, tydelig påpekning til aktuelle elever når negativt kroppsspråk brukes, påminner elevene om å si fra når de observerer negative hendelser, etc. Vi bruker forskjellige opplegg fra boken «Det er mitt valg». Her jobbes det metodisk hver uke med hvordan man snakker til hverandre, inkludering, øve på å gi trøst og hjelpe, hvordan takle forskjellige følelser, som bl. a. sinne, elevene gjør oppgaver som bygger opp elevenes selvtillit	Hvem har ansvaret for tiltaket og når igangsettes det: Tiltaket har pågått siden vinter 17 Kontaktlærere.
Tiltak 3:	Hva er formålet med tiltaket: <u>Arbeid med å forbedre læringsmiljøet.</u>	Hvordan gjennomføres tiltaket:	Hvem har ansvaret for tiltaket og når igangsettes det:

Samarbeid med klassekontakter.	I samarbeid med klassekontakter, få hjelp til å sette klima, trivsel, samspill på dagsorden i foreldregruppa.	Kontaktlærer og klassekontakter inngår samarbeid. Skolen har hovedansvar for å initiere kontakt/møte. Dette kan skje i sammenheng med planlegging av felles foreldremøte (jfr tiltak 4).	Igangsettes: 2017 Kontaktlærere tar første kontakt med klassekontakter
Tiltak 4: Avholde felles foreldremøter der tematikk rundt mobbing/klasseklime er tema.	Hva er formålet med tiltaket: <u>Alle foreldre skal ha kunnskap om at det er noen utfordringer relatert til at ikke alle elever har det bra i klassen (ingen skal navngis)</u> Etablere et klima der alle foreldre blir bevisste på klasseklime, og hvordan de som foreldre kan bidra til å høyne trivsel. I dette ligger bl.a. at foreldre bevisstgjør egne barn på deres ansvar mht hvordan de kan «hjelpe» til slik at alle i klassen har det bra, har noen å være sammen med, osv.	Hvordan gjennomføres tiltaket: Avvikle foreldremøte (r), der mål er: • Skolen inviterer Trivselskontakt til å komme å holde innlegg om mobbing, klasseklime, med påfølgende refleksjonsoppgaver. Målet er at foreldre bla skal: • snakker med barna sine om hvordan man er mot hverandre • bidra til at barn med få venner blir inkludert • ta ansvar for å igangsette sosiale aktiviteter, med fokus på inkludering •	Hvem har ansvaret for tiltaket og når igangsettes det: Kontaktlærer har ansvar for å iverksette/igangsette tiltaket. Foreldremøte skal avvikles

Evalueringsplan: I evalueringsmøte er målet å evaluere overnevnte tiltaksplan. Fra gang til gang vil tiltakene/noen av tiltakene kanskje endres/justeres/fjernes alt avhengig av hvordan tiltakene fungerer. Systematisk evaluering avsluttes når man har bestemt at tiltakene fungerer, at mobbing/krenkelser har opphørt, at eleven opplever å ha det bra på skolen.

Møteplan:	1. Kontaktlærer og assistent møtes, inntil annet er bestemt, annenhver dag, etter siste skoletime for en kort evaluering situasjonen rundt <i>Elev</i>,. Første møte I felles evalueringsmøte mellom hjem og skole avtales om/når denne formen for evaluering trappes ned/fjernes. 2. Kontaktlærer og assistent møter foresatte ukentlig, første gang..... Endring av denne møtefrekvensen skjer etter drøfting/enighet i evalueringsmøte der rektor er tilstede. 3. Hver 3 uke, inntil annet er bestemt skal rektor delta på evalueringsmøte. Første gang.....
------------------	---

Avslutning:	I evalueringsmøte..... er det enighet om å avslutte det systematiske evalueringsarbeidet. Men det er enighet om at kontaktlærer skal ha et ansvar for å ha et ekstra blick på eleven i spørsmål som omhandler trivsel selv om mobbing har opphørt og tiltaksplanen avsluttet, og dette skal være tema i fremtidige elevsamtaler/kontaktmøter.
--------------------	---

Inngripen i mobbesaker

**Basert på Erling Roland
*Mobbingens psykologi (2015)***

***Utarbeidet av Ann Kristin Kjemsaa (Feb 17)
Trivselskontakt, PPT***

Regelverket i opplæringsloven kap 9 a skal følges mht arbeid i mobbesaker. Det skal utarbeides aktivitetsplan for arbeidet, og arbeidet skal dokumenteres, jfr 9 a 4 (aktivitetsplan del 1 og del 2)

Tiltak er nødvendig, fordi:

- Det er nødvendig å løse den aktuelle saken
- Effektiv intervensjon fungerer som et viktig forebyggende tiltak for hele skolemiljøet

- At slike saker blir håndtert/tatt på alvor

Overgangen mellom plaging og mobbing kan være glidende. Man skal gripe inn uansett! Det er viktig å være oppmerksom på at mekling ikke skal brukes i mobbesaker:

- Mekling forutsetter en konflikt/tvist mellom partene, det er det ikke i mobbesaker
- Mekling kan bidra til å plassere skyld på offer

Samtaler med eleven og foresatte bør foretas av den lærer som har hovedansvar for eleven, og om det er en lærer som har tillitt. Hvis ikke, noen andre (for eksempel annen lærer, sosped, rektor). Det mest gunstige er at samtalen gjøres av en som har mye med eleven å gjøre.

Prosedyrer ved inngripen:

Steg 1.	<u>Samtale med mobbeoffer.</u> • Bør kontaktes før tiltakene mot plager starter, hvis ikke kan eleven bli urolig (hva skjer...?). Den som blir plaget bør kontaktes før plager kontaktes. • Skje på en diskre måte • Starte med å konstatere at han/hun blir mobbet, og at dette ikke aksepteres. • Eleven må gis forsikringer, for eks info om alt som gjøres, og om oppfølging i form av ny samtale • Må få vite når lærer skal snakke med plager(e) • Lærer må poengtere overfor mobbeoffer at han/hun ikke selv skal kontakte plager eller andre elever om det som skal skje. • Om det ikke er elevens foresatte som har meldt inn bekymring, skal disse kontaktes. <u>Foreldrene til mobbeofferet</u> NB! Disse kontaktes når mobbing er avdekket, dvs enten i steg 1 eller steg 2 av arbeidet. • Ta mot foreldrenes bekymring. • Vær konkret i beskrivelsen av hvordan dere håndterer situasjonen, dvs stopparbeidet. • Presiser at foreldrene ikke skal foreta seg noe (ikke ta kontakt med plagere/deres foreldre). Skolen håndterer dette. • De skal vente på kontakt fra skolen, om videre arbeid, oppfølging • Gi råd om hvordan de kan snakke med eget barn (blant annet snakke om hva skolen nå gjør) • Vær bevisst hva du sier om de andre elevene (jfr taushetsplikt/personvern)	Kontaktlærer/evt. andre eleven har tillitt til.
---------	---	---

	• Si at rektor er informert, og at dere tar kontakt med plagere/deres foreldre. Og med jevne mellomrom spørre hvordan det går	
Steg 2.	<u>Samtale med plager(ne).</u> Individuell samtale med plager(ne). Dette skal skje raskt/umiddelbart etter at mobbing er avdekket. • NB! En og en når det er flere. Korte samtaler, der man konstaterer. Ikke diskutere. Dette er en samtale som ikke skal ta mer en 5 – 6 min. • Når det er flere plagere, skal samtalene skje i rask rekkefølge (slik at de ikke når å snakke med hverandre) • Så gruppesamtale, der man kort redegjør for hva man har snakke om – og stopptiltak og oppfølging (10 min). • Hele sekvensen bør avvikles i løpet av en skoletime Eksempel på samtale: • «Vet du hvorfor jeg vil snakke med deg «Per».....» Det er et poeng å bruke elevens navn. • «Grunnen er...» Bruk konkrete og beskrivende ord, vennlig, men tydelig og bestemt. Ha blikkontakt. Fastslå at mobbing skjer. NB! Dette betinger at man må ha fakta (og fakta kan være den offerets beskrivelse, eller andre undersøkelser). Liten «kunstpause» • Spør om eleven har noe han vil si (slik at eleven i ettertid ikke kan si at han ikke fikk uttale seg) • La eleven snakke ferdig, og forhold deg rolig. NB! Ikke havn i forhandling eller diskusjon (ikke uvanlig at plager vil benekte, eller si at offer også plager han/hun....) • Når eleven har snakket ferdig, vær vennlig og si at eleven sikkert er enig i at offer ikke skal oppleve/erfare den han/hun gjør • Ha gjerne en notatblokk og si at du skriver kort det dere snakker om og blir enig om • Og så --- «<i>har du sett noen andre, fra klassen eller andre klasser, plage/gjøre dette mot (offer).....</i> Ikkr krev at disse blir navngitt). «<i>Om dette er tilfelle, kan du gjøre noe da/gripe inn?</i>» (ofte har di noe å fortelle...) • Om eleven erkjenner.... Ros han og si «<i>bra, da skjønner jeg det slik at du ikke vil plage Og at du ikke godtar at andre heller gjør det....</i>» I vennlig toneleie. • Eleven går tilbake til klassen, og lærer ber plager 2 (3....)komme – samme prosedyre	Kontaktlærer/evt. andre eleven har tillitt til.
Steg 3.	<u>Gruppesamtale når det er flere involvert i mobbingen.</u>	Kontaktlærer/evt. andre eleven har tillitt til.

	Dette skjer raskt etter at de individuelle samtaler er gjennomført. Formålet med gruppesamtalen er for å etablere en forpliktelse mellom plagerne – og læreren styrer den første delen av samtalen, dvs felles fokus. Eksempel på samtale: • Gi en kort oppsummering av de individuelle samtalerne – hva dere har snakket om og blitt enige om (elevene er i denne fasen usikre på hverandre) • Presiser at det nå må bli slutt på den aktuelle plagingen av .. • Si at dere i hht skoleloven må informere foreldrene deres , og fortelle hva som har skjedd, og at lærer og eleven € nå har inngått avtale • Lag ny avtale, «<i>vi møtes om 3 dager.....(konkretiser dag og tidspunkt) «for spørre hvordan det går, og jeg informerer de andre lærerne om denne avtalen, så de vet hvorfor dere må ut av timen....Vi skal treffes med jevne mellomrom for å sjekke ut hvordan det går»</i> • Til slutt: lærer sier at han/hun vet at de vil snakke med hverandre om dette – «<i>det kan være lett å da fleipe det bort, tøffe dere litt for hverandre – og spør; hva tror du ... og samme type spørsmål til de andre...»</i> • Lærer bør også snakke med elevene når de er samlet om hva de vil si om andre elevene i klassen spør hva som har skjedd, for å bevisstgjøre elevene. • Det må gjøres korte notater underveis. Hva man har snakket om, og blitt enig om. • Samtalen avsluttes med at lærer går sammen med elevene til klassen, eller ut. • Gruppesamtalen tar ca 10 min. I denne samtalen har lærer en klar struktur, og ikke rom for diskusjoner og forhandlinger.	
Steg 4.	<u>Kontakt med foreldrene.</u> Det skal tas kontakt med foresatte til mobber(e) når mobbing er avdekket. Man søker ikke «tillatelse» fra foresatte til å samtale med mobbere, eller venter til man får tak i foresatte. Foresatte må imidlertid kontaktes før eleven går hjem for dagen, for å sikre at skolens versjon av historien når frem til foresatte før eleven får fortelle. <u>Plagernes foreldre:</u> • Foreldrene til plagerne skal kontaktes samme dag som plagerne blir konfrontert (ikke e mail, men telefonsamtale). Vurder å ta denne samtalen før barnet	Kontaktlærer/evt. andre eleven har tillitt til/ evt. sammen med rektor/ressursteam/andre. Ved noen skoler velger man en strategi der det alltid er rektor som tar første henvendelse hjem til foresatte til mobber(e).

	kommer hjem fra skolen (dvs før barnet får fortalt sin versjon) • Gi kort orientering av hva saken gjelder og at skolen har tatt dette opp med barna deres. Be så om et møte så snart som mulig (samme dag/kveld) • Man kan velge å treffe alle foreldre til plagerne samlet. Dilemmaet kan være spørsmålet om anonymitet. Men man kan spørre i telefonsmalten om det er ok å møte samlet. • På møtet orienteres foreldrene om mobbingen, hvem det gjelder og hvordan det kommer til uttrykk, hvordan det er avdekket. Si at man har snakket med plagerne, for å få en stopp. Denne innledningen skal være kortfattet og tydelig • Om man har separate møter med foreldrene, kan man sjekke ut om foreldrene vil møte de andre foreldrene. En litt mer tidkrevende prosess. • Om det er slik at skolen ikke er sikker på at plaging finner sted, må man begrunne mistanken • En god fremgangsmåte generelt sett er å ikke dvele ved historikken. Og være bevisst på hvordan man presenterer saken – dvs hvordan foreldre oppfatter at man beskriver barnet (jfr sårbarheter). Dette betyr at man evt må møte forsvar, benektning å en god måte. • Ha gjerne en enkelt servering – dvs lag en god ramme rundt samtalen • Det er den som har hatt samtaler med mobbeoffer og plager som også må ha samtalen med foreldrene til plagere.	
Steg 5.	Oppfølgingssamtaler mobbere. Oppfølgingssamtaler mobbere. Oppfølgingssamtaler skjer for eksempel dagen etter første samtale, evt. litt senere. Eksempel på samtale: • «Jeg har nå snakket med foreldrene deres...», og sammendrag av dette • «Har dere snakket om dette hjemme?». Noen minutter om dette • «Jeg og de andre lærerne har fulgt nøy med disse dagene...» • «Hvordan har det gått....», spør hver enkelt elev, lytt og noter. Sier eleven noe lærer vet fra før, bekreft (for å gi inntrykk av at man har sett det, dvs fulgt med. Man skal ikke bekrefte opplysninger de sier om man ikke vet om de snakker sant (dvs at dere har sett det de sier, da bare lytter du.	Kontaktlærer/evt. andre eleven har tillitt til.

	• Avslutt med å oppsummere det de har sagt, og gjenta at rektor og de andre lærerne informeres om samtalen. • Lag ny avtale for oppfølging , dag og tidspunkt • Denne samtalemotoden legger press på elevene	
Steg 6.	<u>Oppfølgingssamtale 2 mobbere.</u> Skjer for eksempel etter en uke. Etter samme mal som i steg 4. NB. Kontaktlærer (evt. andre) har kontakt med mobbeoffer gjennom hele den perioden dette stegvise arbeidet foregår. Det er viktig at eleven blir orientert om hva som skjer, og at eleven får informasjon om at voksne passer på og følger med at eleven har det bra. Målet er å trygge mobbeoffer, og sikre at mobbing stopper.	Kontaktlærer/evt. andre eleven har tillitt til.
Evt steg 7.	<u>Plagerne møter mobbeofferet.</u> Sakens karakter vil bestemme om dette steget gjennomføres. Hensikten er at partene skal snakke ut med hverandre. NB! Dette er ikke konfliktløsningsmøte (noe som betyr at fokus er på mobber og ikke offer)! • Samtalen må planlegges godt. Dette kan lærerne gjøre i siste møte med mobberne og i siste møte med mobbet. (dvs at det kanskje har vært 3 – 4 møter i forkant med plagerne, og det samme i fht plaget) Her er hensikten at det ikke skal kastes frem beskyldninger. Dvs fokus på at det har hendt, og hva nå. Avhengig av situasjonen kan man legge opp til at plagerne ber om unnskyldning. Men dette er ikke alltid nødvendig eller hensiktsmessig. • Fellesmøtet bør komme kort tid etter de siste møtene med plagerne, og offeret Eks på samtale: • Lærer henvender seg til plagerne først, blikkontakt. «<i>Vi har hatt noen fine møter....blitt enige om...</i>» • Henvender seg til offer «<i>...hvordan går det nå?</i>» . Her har lærer og offer gjennomgått og planlagt samtalen – hva offer kan/vil si) • Henvender seg til hver enkelt av plagerne - «<i>hvordan mener du... at det går?</i>» • Lærer bekrefter og oppmunder det positive i samtalen. Poengterer hvordan det skal være, fortsatt følge med....»	Kontaktlærer/evt. andre eleven har tillitt til, evt. sammen med rektor/ressursteam/andre.

	NB! Dette er ikke konfliktløsnings-/meklingsmøte. Noe som betyr at fokus er på mobber og ikke offer. Det vil si; de skal ikke «skvære» opp. Dette stegvise arbeidet skal skje raskt, og effektivt.	
Evt. Steg 8.	<u>Møte foreldrene de involverte elevene (offer/plager(e)).</u> Sakens karakter/omfang bestemmer om dere gjennomfører dette steget. Foresatte (til offer/plager) møtes sammen for å snakke om situasjonen. Målet er at foresatte skal involvere seg med tanke på å stoppe mobbingen, og de skal involvere seg i forhold til hvordan de sammen følger med på hvordan både mobbeoffer og mobber(e) har det. • Et fellesmøte mellom foreldre til offer og plager kan ha stor verdi. Et motargument er at det er tidkrevende og/eller at konstellasjonene mellom foreldrene kan være vanskelig. • Et slikt møte må planlegges godt,, og det må snakkes om i møtene med foreldrene til offer og plager i forkant. Man må presisere at dette ikke er et møte for å rydde opp, beskyldninger, etc men et møte for å hjelpe alle barna – de skal fortsatt være medelever og medforeldre. Presiser at foreldreinvolvering fungerer forebyggende og avhjelpende. • Møte alle – plager, deres foreldre og foreldre til offer (men ikke barnet) • I slike møte fortelles hva som er gjort, og hvordan oppfølging skjer. • Målet er en felles forståelse, felles tilnærming, felleseie. • Slike møter må nøye vurderes.	Den/de som har hatt ansvar i de foregående stegene av arbeidet, og evt. sammen med rektor/ressursteam/andre.
Evt. Steg 9.	<u>Arbeid med/i klassen.</u> Sakens karakter/omfang avgjør om dere gjennomfører dette steget. <u>Klassemøter:</u> • Noen ganger kan man følge opp med et klassemøte. • Om man velger å orientere klassen skal offer og plager vite om det. (klassen vet at noe skjer, fordi plagerne er hentet ut av klassen til møte). Her må man også passe på å presentere fakta på en slik måte at plager ikke «henges ut»/stigmatiseres • Kort orientering om fakta i saken, og hvordan det følges opp • Budskapet: støtte til offer, sanksjon til plager – dvs signaler om at på vår skole får ikke noen lov til å	Klassens lærere

	Dette tas på alvor..... Viktige signaler med tanke på forebygging	
Evt. Steg 10	Klasseforeldremøte. Noen ganger kan det være hensiktsmessig/nødvendig å avholde felles foreldremøter. Om man avholder det så er det viktig at foreldre til offer og plager er inneforstått med dette. Sakens karakter/omgang kan være bestemmende for om man velger felles møte eller ikke. Målet med møtet kan være klima og trivsel (fordi man har avdekket utfordringer). NB! Ingen skal oppleve seg uthengt i et felles møte! • Lærer introduserer kort bakgrunn for møte, og målet med møtet • Lite foredrag om mobbing/trivsel/klassemiljø • Kort beskrivelse av situasjonen i klassen (dvs det som er tema for møtet) • Hva ønsker skolen å gjøre videre • Hvordan involvere foreldre, hvordan kan de bidra (gjørne gjennom gruppearbeid) • Lærer orienterer med jevne mellomrom om stå – dvs utviklingen	<i>Den/de som har hatt ansvar i de foregående stegene av arbeidet, og evt. sammen med andre lærere i klassen, evt. rektor/ressursteam/andre.</i>
Videre oppfølging	NB! Det er viktig å følge opp mobbeoffer/mobbere over tid for å følge med/sjekke ut hvordan det går/sjekke ut at mobbingen er stoppet. I forhold til mobbeoffer skal man sjekke ut over lang tid, da elever utsatt for mobbing kan utvikle sårbarheter som varer over tid	<i>Den/de som har hatt ansvar i de foregående stegene av arbeidet, og evt. sammen med andre lærere i klassen.</i>

Mobbeoffer

- Man må ofte utarbeide konkrete tiltak for å inkludere mobbeoffer i klassemiljøet, vennskap, etc. Dette betyr at det ofte også må utarbeides tiltak relatert til klassemiljøet.
- Første steg er alltid å stoppe mobbingen, så kan man begynne å arbeide med konkrete tiltak (alt fra personstøttende samtaler, til vennegrupper, lekegrupper,)
- Dersom den som har blitt mobbet er traumatisert pga mobbingen kan det være behov for annen type støtte/andre tiltak

Plagerne:

- Første steg er å få de til å stoppe.
- Noen ganger må man utarbeide personlige tiltak rundt den enkelte plager. Det er viktig å være oppmerksom på at også plager skal ivaretas underveis i arbeidet. Elever som plager andre har det heller ikke bra.
- Det kan være aktuelt å arbeide for også å inkludere plager i sosialt miljø/sosial trening/adferdstiltak/tilpassa opplæring/etc.

Vekslerne, de som både plager og blir plaget

- Disse kan ofte ha gjort seg upopulære, fordi når noen plager dem, så blir det forklart (bortforklart) som selvforskyldt.
- Er i den rollen fordi di er lette å lede, eller ensomme
- Vekslerne skal som andre mobbere ha klare stopptiltak, men det er også behov å sette inn tiltak for at andre skal stoppe plaging av han/henne. Veksleren vil også ofte ha behov for hjelp til inkludering og sosial mestring.

Når iverksatte tiltak ikke nytter:

Dersom mobbing ikke opphører av alle de som plager, eller noen av dem må det settes inn sanksjoner (**NB**: sanksjoner settes inn mot den enkelte, dvs ikke mot gruppa). Regelverket i fht kap 9A 10 og 11 skal følges. Virkemidler:

- Utvisning
- Fjerne eleven fra fellesarealer (eks skolegård,)
- Eleven må ha «frimerke»
- Saken tas opp på klassemøte
- Har man godt samarbeid med foreldre kan man også evt bruke disse – for eks at foreldre kommer til skolen og er der, eller følges til/fra skolen av foreldrene)
- Eleven flytte stil en annen klasse for en periode, eller i ytterste konsekvens til en annen skole.

Disse sanksjonene skal plagerne gjøres kjent med, for å signalisere alvorsgraden.

Det er viktig at etikk og lovmessighet er en del av dette tiltaksarbeidet.

Man kan utarbeide en stegvis sanksjonstrapp på skolen. Foresatte til aktuelle elever må være involvert.

Arbeid på systemnivå for å forebygge/styrke arbeidet med å utvikle gode læringsmiljø, for den enkelte og for klassen.

Elevundersøkelser:

Når det er gjort elevundersøkelser/klassemiljøundersøkelser/Spekterundersøkelser så må man ha gode rutiner for å analysere data fra undersøkelsene med tanke på tiltak/innngripen. Det kan være forhold i datagrunnlaget som må undersøkes nærmere og jobbes med. ! Videre undersøkelser kan være observasjoner, samtaler med elever (enkeltelever/alle; avhengig av hva som er kommet fram i undersøkelsen).

Observasjoner:

- Det går ikke an å ikke observere, man observerer hele tiden..
- Lærere observerer sine elever daglig og tolker det som skjer
- Konklusjoner og avgjørelser tas på bakgrunn av iakttakelse
- **NB!** Betydningen av fordommer! (hva du ser/ikke ser er basert på tolkning)
- Ulike typer observasjon
- Observasjon ute
- Observasjon i klassen

- Tilrettelegge for samarbeid om observasjon
- Når man observerer skriv logg!

"Innblikk" – et verktøy (utarbeidet av Tove Flack ved Læringsmiljøsenderet) som gir informasjon om hvordan læreren kan observere på en mer bevisst, systematisk og profesjonell måte. Når man aner at noe foregår, men ikke helt klarer å finne ut hva det dreier seg om og hvem som er involvert (kan handle om kun én klasse...)
(Ved siden av elevsamtaler om samspill er observasjon av samspill det sentrale i dette verktøyet)

http://laringsmiljosenteret.uis.no/getfile.php/SAF/Bilder/Innblikk_PDFskjerm_mastersikkerhet.pdf

NB! Dette arbeidet krever systematikk og tempo:

- Hvor lang tid skal brukes? (Sekvenser og tidsperiode)
- Hvordan skal observasjonen nedtegnes? Og når skal den nedtegnes?
- Når og av hvem skal observasjonene analyseres?
- Hvordan analysere data fra observasjoner?

Observasjoner/kartlegginger i form av spørreundersøkelser som grunnlag for utarbeidelse av tiltak.